

Consultatie over het conceptwetsvoorstel kind, draagmoederschap en afstamming

19 mei 2020

Fiom onderschrijft het belang van een Nederlandse regeling voor draagmoederschap en de instelling van een afstammingsregister. De verplichte voorlichting en counseling, de versterking van het recht op afstammingsinformatie en de instelling van één centraal punt waar men terecht kan voor afstammingsinformatie, zijn zaken waar wij ons geheel in kunnen vinden. We pleiten daarbij voor een voorhangprocedure voor de AMvB's waarin de werkwijze rond het afstammingsregister en de voorlichting en counseling worden uitgewerkt.

Bij draagmoederschap staat de kindwens voorop. Als wensouders kiezen voor draagmoederschap, is het mede in het belang van het kind dat alles goed is geregeld en er gelet is op mogelijke risicofactoren. Fiom werkt vanuit de visie dat elk mens recht heeft op toegang tot informatie over zijn of haar afstamming en ontstaansgeschiedenis. Wat betreft draagmoederschap zijn we tegen elke vorm van uitbuiting, misbruik of winstbejag. Bij internationaal draagmoederschap is het risico op misstanden groot, terwijl de mogelijkheden voor toezicht er nauwelijks zijn. Dit neemt vormen aan waar we niet achter kunnen staan. Als Fiom spreken we ons daarom uit tegen het gebruik van een draagmoeder in het buitenland en daarmee tegen de vereenvoudigde regeling voor erkenning na buitenlands draagmoederschap uit dit conceptwetsvoorstel.

A. Recht op afstamming

We weten uit onze eigen praktijkervaring dat afstammingsvragen existentiële vragen zijn die levenslang van invloed kunnen zijn. Volgens het wetsvoorstel worden de wensouders als ouders op de geboorteakte vermeld, en wordt de draagmoeder op het vervolgblad van de geboorteakte vermeld als vrouw uit wie het kind is geboren. Hiermee wordt het uitgangspunt aangehouden dat het kind aan de hand van de geboorteakte in staat moet worden gesteld zijn afstamming van moederszijde te kennen (p.6). We vinden het een goede zaak dat het kind hiermee zelf de mogelijkheid heeft om informatie over de draagmoeder te achterhalen.

Als voor de conceptie gebruik is gemaakt van een gedoneerde eicel of zaadcel, wordt deze informatie opgeslagen bij de Stichting Donorgegevens kunstmatige bevruchting (Sd kb)¹.

Ook in dat geval moeten mensen kunnen achterhalen dat er aanvullende informatie te vinden is over hun ontstaansgeschiedenis, zelfs als hun ouders hen hierover niet informeren.

Dit zou kunnen door een aantekening op de geboorteakte. In de staat Victoria in Australië wordt sinds 2010 de letter A gebruikt van 'addendum' op het officiële geboortebewijs. Hierdoor weet de betrokken persoon dat er nog aanvullende informatie omtrent zijn ontstaansgeschiedenis is die

¹ <https://www.donorgegevens.nl/>

hij/zij vanaf een bepaalde leeftijd kan opvragen. Tevens willen we wijzen op een aanbeveling in de Tweede evaluatie van de Wet Donorgegevens kunstmatige bevruchting (2019, p.173)² die luidt: ‘Met het oog op een aanvullende facilitering van een kind in zijn toegang tot informatie over een mogelijke donorstatus, is onderzoek nodig naar de haalbaarheid en wenselijkheid van opneming van de donorstatus als rechtsfeit in de geboorteakte’.

Behalve op de geboorteakte zal vermoedelijk nergens anders op schrift de naam staan van de geboortemoeder of een verwijzing zijn naar het afstammingsregister. Het is echter niet vanzelfsprekend dat elk individu in Nederland op zeker moment een afschrift van zijn geboorteakte zal opvragen. Het is helaas ook niet vanzelfsprekend dat gezagdragers het kind altijd zullen informeren over zijn of haar afstamming; wij hebben hier in onze werkpraktijk vaak mee te maken. Indien het uitgangspunt is dat de geboorteakte en de gezagdragers de enige primaire bronnen zijn van informatie over de afstamming, dan stellen wij voor om het kind op een bepaalde leeftijd ook van overheidswege te informeren. We achten het van overheidswege attenderen van personen, dat er aanvullende informatie beschikbaar is in het afstammingsregister, dan ook een noodzakelijke aanpassing.

Dit wetsvoorstel voorziet in een positief wettelijke verplichting voor gezagdragers om voorlichting en informatie te geven aan het kind over de afstamming. Met de gedachte hierachter zijn we het volkomen eens. Het nakomen ervan is echter meer een morele verplichting die weinig concreet is en moeilijk controleerbaar. Volgens ons dient het recht op afstammingsgegevens daarom (grond) wettelijk worden vastgelegd (zoals in Duitsland en Zwitserland al is gebeurd) zodat dit recht door de betreffende persoon desgewenst jegens eenieder juridisch kan worden afgedwongen. We pleiten hiermee voor het expliciet verankeren van het recht op afstammingsinformatie in een wet, die is opgesteld door de regering én is goedgekeurd door het parlement.

Met de voorgestelde regeling wordt meer dan nu tegemoetgekomen aan de beschermde belangen van het kind onder artikel 8 EVRM en de verschillende toepasselijke bepalingen van het Kinderrechtenverdrag. De eenvoudigere totstandkoming en erkenning van de juridische band tussen kind en ouders wordt daarbij gecombineerd met extra waarborgen voor het achterhalen van afstammingsinformatie en tegen kinderkoop (p. 8-9). Evenwel staat in het wetsvoorstel dat het gebruik maken van de specifieke regeling niet verplicht is. Als de regeling niet gebruikt wordt geldt het thans bestaande kader (p.20). Dit vinden we teleurstellend omdat het de regeling ondermijnt. Hiermee wordt de weg opgehouden voor eigen constructies waarbij de rechter, net zoals nu, voor een voldongen feit geplaatst wordt als het kind er al is. We zijn het daarom oneens met een dergelijk twee-sporen beleid. Als de wet er eenmaal is, dan moet dit de werkwijze zijn en dienen betrokkenen zich aan de voorwaarden in de wet te houden. Gebruikmaking van de huidige route zou ontmoedigd moeten worden.

B. Procedure

We missen in de voorgestelde regeling een toetsing van de wens- en draagouders, op basis waarvan de rechter toestemming kan verlenen voor een directe overgang van de ouderlijk macht van draagmoeder naar (wens)ouders. De rechter moet oordelen in het belang van het kind, maar dan

² <https://publicaties.zonmw.nl/tweede-evaluatie-wet-donorgegevens-kunstmatige-bevruchting/>

moet hij wel goed geïnformeerd worden. Er moet daarvoor een organisatie betrokken zijn die naar het belang van het kind kijkt. We zouden graag in iedere zaak standaard een advies van de Raad voor de Kinderbescherming aan de rechter zien. De Raad kan ook onderzoeken of er risicovolle omstandigheden zijn. Met alleen een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) kun je veel informatie missen. De voorgestelde counseling is m.n. gericht op de draag- en wensouders en de wensouders betalen dit zelf. Kortom, we vinden dat de RvdK een rol moet krijgen in de toetsing van de draag- en wensouders, zij handelt immers vanuit het belang van het kind. Dat ontbreekt nu. De Raad heeft ook onderzoeksbevoegdheid, een counselor heeft deze bevoegdheid niet.

In dit voorstel wordt alle aangeleverde informatie vóóraf door de rechter beoordeeld (Art. 214). De beschikking is vervolgens 2 jaar geldig voor ieder kind dat geboren wordt uit de draagmoeder.

Na de geboorte ontstaat het ouderschap zonder tweede rechterlijke toets (p.14).

Dingen lopen echter niet altijd zoals vooraf bedacht. Er kan in een buitenlandse kliniek onverhoopt toch gebruik zijn gemaakt van een donor. Wie ziet erop toe dat de juiste informatie in het register komt? Zonder DNA-test is niet zeker of het kind inderdaad genetisch verwant is aan de wensouder. We kunnen ons daarom een beginseltoestemming voorstellen, gevolgd door een check van alle gegevens kort voor of na de geboorte. Bij voorkeur is vóór de geboorte de uitkomst van de DNA-test bekend.

C. Voorwaarden

Fiom is van mening dat bij draagmoederschap minstens één van de wensouders ook de genetische ouder van het kind dient te zijn. Wanneer kan het belang van wensouders zwaarder wegen dan het belang van het kind, om een genetische band met één van zijn ouders te hebben? In artikel 215 van het wetsvoorstel wordt hiertoe ruimte geboden: ‘tenminste één van de wensouders de genetische ouder van het kind zal zijn, of de onmogelijkheid hiervan aannemelijk is gemaakt’.

De Staatscommissie herijking ouderschap achtte het wenselijk dat als uitgangspunt wordt gehanteerd dat er zoveel mogelijk een genetische band tussen het kind en de wensouders bestaat. Het vereisen van zo’n band ziet ze als een waarborg voor het bestaan van verbondenheid tussen de wensouders en het kind en de plaatsing van het kind in een natuurlijke lijn binnen de familie van de wensouders. In beginsel zou er tenminste een genetische band met één van de wensouders aanwezig moeten zijn. Van dit vereiste kan in uitzonderlijke omstandigheden worden afgeweken, aldus de Staatscommissie (Samenvatting rapport Staatscommissie, p.26)³.

Tot 2019 gold in de Nederlandse praktijk bij IVF-draagmoederschap het principe dat het kind genetisch verwant is aan beide wensouders. De NVOG nam in 2016 het standpunt in dat het bespreekbaar is om draagmoederschap aan te bieden aan homoparen, waarbij één van de vaders genetisch verwant is aan het kind (NVOG Standpunt, p.49)⁴.

Dubbele gameetdonatie in combinatie met draagmoederschap gaat een te grote stap verder, en ook is er weinig bekend uit onderzoek hoe dit is voor het kind.

In de MvT wordt de mogelijke draagmoederschap situatie geschetst waarbij geen gebruik gemaakt wordt van medische assistentie, maar wel van een gameetdonor. De gegevens van de gameetdonor

³ https://www.eerstekamer.nl/overig/20161207/samenvatting_kind_en_ouders_in_de_document

⁴ <https://www.nvog.nl/wp-content/uploads/2018/02/Geassisteerde-voortplanting-met-gedoneerde-gameten-en-gedoneerde-embryo'-1.0-08-07-2016.pdf>

zouden worden opgenomen in de draagmoederovereenkomst, welke opgenomen wordt in het afstammingsregister (p. 27). In deze situatie van laag technologisch draagmoederschap is het kind echter niet genetisch verwant aan één van beide wensouders, wat reden zou moeten zijn om het ouderschap niet gerechtelijk toe te kennen. Fiom ziet graag als voorwaarde in de wet opgenomen, dat het kind minstens genetisch verwant is aan één van de wensouders.

In het wetsvoorstel wordt als toetsingskader voor de rechter gesteld dat de draagmoeder en de wensouders minimaal 18 jaar moeten zijn (p.13). In landen met de meest uitgebreide wetgeving betreffende fertiliteit en draagmoederschap worden er meer voorwaarden gesteld aan de draagmoeder. Zo is in de staat Victoria (Australië) de voorwaarde in de wet opgenomen dat de draagmoeder tenminste 25 jaar is en eerder een kind heeft gebaard. In Engeland is dit niet in de wet opgenomen maar volgt de praktijk het gelijklopende advies van de counselors: een draagmoeder moet eerder een kind hebben gebaard. De beslissing om draagmoeder te worden is complex, des te meer als de vrouw geen eerdere ervaring heeft met psychologische en lichamelijke effecten van zwangerschap, bevalling en de postnatale periode. Een risico is dat ze te maken krijgt met onverwachte emoties en beleving van de situatie. Het krijgen van een kind geldt als een 'major life event'. Een eerdere zwangerschap en bevalling zou juist bij LTDM een voorwaarde moeten zijn, omdat het kind daarbij genetisch verwant is aan de draagmoeder wat extra risico's met zich meebrengt. De regeling is techniek-onafhankelijk geformuleerd (p.11), maar er is wel degelijk verschil tussen hoog- en laagtechnologisch draagmoederschap. In de MvT staat dat 'sowieso geldt dat als de draagmoeder nog geen eigen voltooid gezin heeft, er aanleiding bestaat voor de rechter om beter te onderzoeken of de keuze voor draagmoederschap weloverwogen wordt gemaakt' (p.14). Fiom zou bij het toetsingskader voor de rechter willen toevoegen: de draagmoeder is ouder dan 24 jaar en heeft eerder een kind gekregen/een voltooid gezin.

In de MvT wordt aangehaald dat er in Nederland harde medische leeftijdsgrenzen zijn voor het ondergaan van de medische behandelingen rond draagmoederschap (p. 14). De NVOG⁴ heeft op medische gronden leeftijdsgrenzen gesteld aan de draagmoeder, met het oog op risico's en complicaties tijdens de zwangerschap. De situatie komt voor dat Nederlandse wensouders met een hun bekende Nederlandse draagmoeder voor behandeling naar het buitenland gaan, waarbij de draagmoeder niet voldoet aan de in Nederland geldende medische richtlijnen. De draagmoeder krijgt bij terugkomst in Nederland zwangerschapsbegeleiding die wordt betaald door haar zorgverzekering. De behandelaars worden hierbij voor een voldongen feit geplaatst en kunnen te maken krijgen met zwangerschapscomplicaties (Medisch Contact, 2013)⁵. Opvallend is dat de zorgverzekeraars geen rol spelen bij toestemming voor buitenlandse behandelingen. Ze vergoeden de behandelingen, ongeacht leeftijd van de draagmoeder, eventuele contra-indicaties of meerdere teruggeplaatste embryo's, met alle risico's van dien. De voorwaarden die het conceptwetsvoorstel stelt aan de draag- en wensouders zijn minder strikt dan de voorwaarden die gelden voor een medische behandeling in de Nederlandse klinieken. Dit kan het aantrekkelijk maken voor mensen om voor behandeling naar het buitenland te gaan, waar soms meer mogelijk is. Fiom is verheugd dat de NVOG onlangs het

⁵ <https://www.medischcontact.nl/nieuws/laatste-nieuws/artikel/geen-kind-creeren-met-anonieme-donoren.htm>

standpunt heeft ingenomen, om geen medewerking te verlenen aan vruchtbaarheidsbehandelingen in het buitenland, waarbij gebruik wordt gemaakt van anonieme donoren (NVOG Standpunt, 2020)⁶.

D. Register afstammingsinformatie

Fiom meent dat DNA-onderzoek onderdeel dient te zijn van de procedure van erkenning. We zien dit principiële punt graag opgenomen worden in de wet zelf. DNA-onderzoek kan bij voorkeur prenataal plaatsvinden. De uitkomst van DNA-onderzoek wordt aangeleverd aan het afstammingsregister. Het is daarbij belangrijk dat de afstammingsgegevens bij binnenkomst in het register gecontroleerd worden op volledigheid. Bij de tweede evaluatie van de WDKB² bleek dat onbekend is hoeveel gegevens over gameetdonoren in het registratiesysteem missen, omdat de SDKB de binnenkomende gegevens niet controleert. De papieren registratie in het systeem van SDKB blijkt geen absolute garantie te bieden dat de gegevens juist zijn vastgelegd. In de afgelopen jaren toonde DNA-onderzoek driemaal aan dat de match tussen een donor en donorkind niet correct was. De onderzoekers concluderen dat bij het gebruik van donoren van buitenlandse banken de traceerbaarheid niet altijd gegarandeerd is. Zij bevelen aan om een systeem op te zetten waarbij deze controle eerder kan worden uitgevoerd (Tweede evaluatie WDKB, p.161). Kinderen die zijn geboren met hulp van een draagmoeder hebben aantoonbaar meer risico dat hun afstammingsinformatie niet klopt. Een draagmoeder kan zwanger zijn geworden van een ander dan de wensvader. Buitenlandse klinieken hebben een commercieel belang, en maken soms zelf de keuze voor gebruik van donorgameten. Als de overheid draagmoederschap faciliteert met een regeling, heeft ze ook een verantwoordelijkheid en taak om de kinderen te beschermen. En om te zorgen dat de juiste informatie in het afstammingsregister terecht komt.

Er wordt een afstammingsregister opgezet voor kinderen die zijn geboren uit draagmoederschap (p.18). Dit naast de registers die er al zijn na gebruik van donorgameten (SDKB) en na adoptie. Welke gegevens worden aangetekend, wie om aantekening kan verzoeken, de wijze van aantekening, de toegang tot de gegevens, bewaring, verstrekking en verwijdering van aangetekende gegevens zal nader worden uitgewerkt in een algemene maatregel van bestuur (AMvB)(p.21). De voordracht voor deze AMvB wordt pas gedaan vier weken nadat het wetsontwerp aan beide Kamers is voorgelegd. De hele procedure in de Tweede en Eerste Kamer - nodig voor een 'gewone' wet - wordt bij de AMvB in principe overgeslagen. Omdat in de AMvB belangrijke zaken rond het afstammingsregister concreet uitgewerkt worden, pleiten we voor een voorhangprocedure, waarbij burgers en organisaties nog kunnen reageren op het concept-AMvB, waarna bijstellingen mogelijk zijn, voordat het ter controle voorgelegd wordt aan de Kamers. De vraag welke (on)kosten van de draagmoeder voor vergoeding in aanmerking komen, wordt eveneens nader ingevuld in een AMvB. Gelet op het principiële karakter van de vergoeding is hier al voorzien in een voorhangprocedure, waardoor beide Kamers betrokken zijn bij de vaststelling van deze vergoeding (p.27). Wij stellen voor om de voorhangprocedure toe te passen op beide AMvB's. Beoogd wordt om aan kinderen en volwassenen met afstammingsvragen een centrale toegang tot al deze gegevens te bieden. De vormgeving van deze centrale toegang wordt parallel aan de

⁶ <https://www.nvog.nl/wp-content/uploads/2020/02/NVOG-standpunt-Niet-meewerken-aan-vruchtbaarheidsbehandelingen-waarbij-gebruikgemaakt-wordt-van-eicellen-sperma-of-embryos-van-anonieme-donoren-20-2-2020.pdf>

totstandkoming van de wet ter hand genomen (p.19). Als een kind geboren wordt uit een draagmoeder, en bij de conceptie gebruik is gemaakt van een gedoneerde ei- of zaadcel, dan dienen afstammingsgegevens van dit kind in principe worden opgeslagen in zowel het draagmoederregister als bij de SDKB. Hoe de afstemming tussen de registers in de praktijk vorm krijgt is een aandachtspunt voor de verdere uitwerking. De wet kan pas in werking treden als het afstammingsregister draagmoederschap operationeel is.

E. Buitenlands draagmoederschap

Deze wet wil wensouders zekerheid bieden van een keuze voor verantwoord draagmoederschap in eigen land. De regeling stimuleert wensouders om gebruik te maken van een met waarborgen omkleed draagmoederschap in Nederland (p.10). De bedoeling is dat draagmoederschap binnen Nederland beter toegankelijk wordt om zo internationaal draagmoederschap te voorkomen. Omdat de verwachting is dat er vraag blijft naar buitenlands draagmoederschap, wordt de erkenning van ouderschap na buitenlands draagmoederschap in dit wetsvoorstel echter vereenvoudigd, als die overeenkomt met de belangrijkste uitgangspunten van de Nederlandse regeling. In het wetsvoorstel wordt gesteld dat commercieel draagmoederschap verboden is en kinderhandel strafbaar. Hoe wordt handhaving hiervan gewaarborgd bij gebruik van een buitenlandse draagmoeder? Daarbij wordt tot onze verbazing in dit wetsvoorstel gesteld dat bij de erkenning van in het buitenland ontstaan ouderschap, de betalingen die zijn gedaan in beginsel geen rol spelen. Daarbij wordt een belangrijk uitgangspunt in de Nederlandse regeling losgelaten: geen commercieel draagmoederschap, een kind is geen product. Het is in strijd met de menselijke waardigheid van het kind om behandeld te worden als handelswaar. In de wereld van het internationale draagmoederschap is sprake van commerciële belangen en bemiddelaars, en zijn er grote verschillen tussen landen wat betreft het juridisch kader en de mate waarin toezicht wordt gehouden. In dit verband wijzen we op het RSJ Rapport 'Bezinning op Interlandelijke Adoptie' (2016)⁷. Hierin komt naar voren dat het ministerie van Justitie en Veiligheid en daarmee ook de CA lang niet alle instrumenten en mogelijkheden hebben om de voorwaarden voor de rechten van het kind, zoals o.a. opgenomen in het Haagse Adoptieverdrag en het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind, te controleren en te handhaven. Kortom, al zijn in Nederland beleidsmatig de zaken goed op orde, dan nog is het moeilijk te controleren of de uit het buitenland afkomstige informatie klopt. Ook rond draagmoederschap is in het buitenland een markt van vraag en aanbod ontstaan. In sommige landen wordt standaard gebruik gemaakt van anonieme zaad- en/of eiceldonoren. De kans bestaat dat het kind nooit kan achterhalen wie de biologische ouders zijn (p.7). In verschillende landen is de positie van de draagmoeder volstrekt onvoldoende beschermd, is het onderscheid tussen draagmoederschap en kinderkoop niet scherp te maken en ligt zelfs kinderhandel op de loer. Evenmin is gewaarborgd dat de eigen ontstaansgeschiedenis voor het kind is te achterhalen. Minimale waarborgen voor de positie van draagmoeder en kind zijn door de Nederlandse rechter vervolgens niet te controleren (Samenvatting Rapport Staatscommissie, p. 24)⁸. Het NOS-bericht van 15 mei 2020⁸ over de honderden draagmoederbaby's in de Oekraïne, die vanwege de coronacrisis niet kunnen worden opgehaald door hun ouders, legt de grootschaligheid van buitenlands draagmoederschap bloot.

⁷ <https://www.rsj.nl/documenten/rapporten/2016/10/14/advies-bezinning-op-interlandelijke-adoptie>

⁸ <https://nos.nl/artikel/2334024-eeen-zaal-vol-oekraiense-draagmoederbaby-s-wacht-op-ouders.html>

De Staatscommissie en het EHRM adviseren om toch te voorzien in een regeling voor de erkenning van de juridische positie van kinderen die uit een buitenlandse draagmoeder zijn geboren. Dit betekent naar onze mening niet dat de procedure vereenvoudigd moet worden.

Als wensouders wegen bewandelen die niet voldoen aan de voorwaarden in de wet kunnen zij, volgens het wetsvoorstel, toch het ouderschap krijgen omdat 'het tegengaan van kinderkoop primair zou vragen om een strafrechtelijke reactie en niet om een afstammingsrechtelijke reactie' (p.11).

Fiom meent dat wensouders hiermee een vrijbrief krijgen en vindt dat de rechter hier aanvullende beschermingsmaatregelen zou moeten kunnen opleggen. Als, ondanks het overtreden van de regelgeving het kind toch met de wensouders mee naar huis mag, scheidt dit een precedent.

Draagmoederschap in het buitenland neemt vormen aan waar Fiom niet achter staat en die we zeker niet willen stimuleren met een eenvoudige regeling. In alle gevallen achten we een rechterlijke toetsing van in het buitenland ontstaan draagmoederschap noodzakelijk. Waarbij excessen worden bestreden met behulp van het strafrecht of met andere maatregelen.

F. Voorlichting en counseling

Vóórdat de draagmoeder en de wensouders een verzoek bij de rechter kunnen indienen voor toestemming voor het draagmoederschapstraject, dienen zij voorlichting en counseling te krijgen. De algemene voorlichting voorziet op informatie over het traject, de voorwaarden en risico's (p.12).

Volgens het wetsvoorstel dient medische en psychologische counseling plaats te vinden door BIG-geregistreerde psychologen op grond van de geldende beroepsstandaarden. Wij menen dat de counseling ook gedaan kan worden door gespecialiseerd maatschappelijk werkers die werken a.d.h.v. specifieke kwaliteitsrichtlijnen. Bij counseling is tevens aandacht nodig voor de mogelijkheid tot nazorg. Bijzondere aandacht is nodig voor de counseling aan de (aspirant) draagmoeder. In de MvT wordt haar recht op bescherming tegen uitbuiting en andere vormen van dwang vermeld (p.9). In de praktijk zullen de kosten voor counseling van de draagmoeder worden betaald door de wensouders. Wij vinden dat (aspirant)draagmoeders laagdrempelige toegang dienen te hebben tot voorlichting en counseling, onafhankelijk van de wensouders. Internationaal⁹ leeft de aandacht voor vrouwenrechten bij draagmoederschap, ter bescherming van draagmoeders die zich sociaalpsychologisch/economisch in een kwetsbare positie bevinden. De kosten voor counseling kunnen voor de draagmoeder een drempel vormen om zich vooraf, tijdens of na de zwangerschap zelfstandig en onafhankelijk van de wensouders te informeren of een beroep te doen op hulp. Fiom pleit voor de mogelijkheid van zelfstandige toegang tot kosteloze voorlichting en counseling van (aspirant) draagmoeders, ook wat betreft eventueel gewenste nazorg.

Commerciële bemiddeling bij draagmoederschap blijft verboden in Nederland. Wel worden met dit wetsvoorstel de mogelijkheden verruimd voor wensouders en draagmoeders om elkaar te vinden; zij mogen hun wens straks openbaar maken. De minister voor Rechtsbescherming kan ontheffing verlenen aan aangewezen rechtspersonen voor niet-commerciële bemiddeling (p.17). Het voorstel is dat aspirant draag- en wensouders in de toekomst bij één of enkele zogenaamde draagmoederschapsbanken terecht kunnen. Bij een draagmoederbank vindt voorlichting plaats, kunnen draag-en wensouders met elkaar in contact gebracht worden en krijgen zij counseling. Dit

⁹ <https://www.iss-ssi.org/index.php/en/what-we-do-en/surrogacy>

resulteert in een draagmoederschapsovereenkomst die toegevoegd wordt aan het verzoek aan de rechtbank.

Fiom is voorstander van een goede voorlichting voor wens- en draagouders, waarbij we menen dat screening bij voorkeur gescheiden wordt van voorlichting en counseling. De draagmoederbank wordt door de minister voor Rechtsbescherming officieel aangewezen als bemiddelaar. Dit schept verwachtingen ten aanzien van veiligheid, kwaliteit en betrouwbaarheid van de ingeschrevenen. We vragen ons af in welke mate er screening plaatsvindt, voordat draag- en wensouders opgenomen worden in het bestand. In de MvT wordt bij Art. IV, Wetboek van Strafrecht, aangegeven dat de draagmoederbank zich tevens richt op screening (p.40). Als mensen in de toekomst zelf een oproep mogen doen, is een 'draagmoederbank' o.i. niet per se nodig, draag- en wensouders vinden elkaar dan wel. Bemiddelaars zouden dan ook een platform kunnen bieden aan wens- en draagouders om elkaar te kunnen vinden, zoals de Staatscommissie voorstelde. Als het klikt en men wil met elkaar verder in het draagmoedertraject, dan is goede begeleiding vervolgens belangrijk. De voorlichting kan onafhankelijk georganiseerd worden, los van de bemiddelaars en counseling, zoals ook bij adoptie gebeurt. Ook voor de AMvB waarin de eisen aan voorlichting en counseling worden uitgewerkt, verzoeken wij om een voorhangprocedure.

G. Onderzoek

Er zijn geen betrouwbare gegevens over het aantal keren dat draagmoederschap jaarlijks in Nederland voorkomt, al dan niet met een draagmoeder in het buitenland. Dit komt o.a. omdat er op dit moment niet één standaard route naar ouderschap door draagmoederschap is. (p.5)

Wij pleiten voor onderzoek naar het aantal keren dat draagmoederschap nu al voorkomt, en in welke vorm (laag/hog technologisch, al dan niet met een gameetdonor, binnen- of buitenland). Zodat we zicht krijgen op het aantal kinderen dat nu al langs deze weg geboren wordt. Als 5 jaar na de inwerkingtreding van de wet deze voor het eerst geëvalueerd wordt (p.20), kunnen de uitkomsten vergeleken worden met deze nulmeting. O.a. of de wet ertoe leidt dat wensouders eerder gebruik maken van met waarborgen omkleed draagmoederschap in Nederland, dan van buitenlands draagmoederschap (p.10). We denken dat de instelling van een centraal registratiepunt draagmoederschap in Nederland van meerwaarde kan zijn, om zicht te krijgen op het aantal keren dat Nederlandse ouders gebruik maken van de hulp van een draagmoeder. Dit al dan niet met een meldplicht voor professionals. Daarnaast zijn follow-upstudies naar de sociaalpsychologische ontwikkeling van kinderen die geboren zijn uit een draagmoeder wenselijk. De resultaten kunnen bijdragen aan betere counseling van toekomstige wensouders en verbetering van professionele richtlijnen en zorgvuldigheidsvoorwaarden.

H. Overige opmerkingen

In het conceptwetsvoorstel wordt in het kader van het recht van de draagmoeder op zelfbeschikking en reproductieve autonomie en haar recht op bescherming tegen uitbuiting en andere vormen van dwang rond draagmoederschap genoemd: '...het gegeven dat het haar blijft vrijstaan om te kiezen voor beëindiging van de zwangerschap'. (p. 9). Een passender formulering is: ...het gegeven dat het haar blijft vrijstaan om te kiezen voor het uitdragen van de zwangerschap dan wel voor de beëindiging ervan.

In het wetsontwerp wordt een nieuwe definitie voor biologische verwantschap/ biologische afstamming gehanteerd. In de regel wijst deze term op afstamming van eenzelfde (genetische) voorouder. In het wetsontwerp wordt gesteld dat, omdat de draagmoeder het kind baart, er sprake is van biologische verwantschap, ook als zij niet genetisch verwant is aan het kind. 'Biologische afstamming omvat zowel genetische afstamming als de relatie tussen kind en draagmoeder waarbij er geen genetische band tussen hen bestaat' (p. 1,3). Dit kan in het dagelijks taalgebruik tot misverstanden leiden.

In de MvT wordt gesteld dat de beschikking van de rechter 2 jaar geldig is (p. 30). In het concept-wetsvoorstel staat echter een periode van 3 jaar genoemd (p. 6).

Op p.25, K (Binnenlandse regeling) staat: 'Voor afwijzing op grond van het belang van het kind is de overtuiging vereist dat het draagmoederschap niet in het belang van het kind is. De rechtbank moet daarnaast positief vaststellen dat alle betrokkenen hun vrije instemming verlenen'.

Draagmoederschap kan nooit in het primaire belang van het kind zijn. Het is in het belang van wensouders en wanneer zij voor draagmoederschap kiezen, is het in het belang van het kind dat alles goed is geregeld en er gelet is op mogelijke risicofactoren. De rechtbank moet daarnaast vaststellen dat alle betrokken wens- en draagouder(s) hun vrije instemming verlenen. We stellen een aangepaste formulering voor.

Op p.37 wordt 'de Nederlandse internationale openbare orde' genoemd. De context van dit stuk is weliswaar internationaal, maar hier hoort te staan: 'de Nederlandse openbare orde'.

Deze regeling wil draagmoederschap niet bevorderen of ontmoedigen, maar betrokkenen beter beschermen (p.10). Er wordt echter een strafuitsluitingsgrond gecreëerd voor 'bevordering en bemiddeling' bij draagmoederschap door aangewezen rechtspersonen (p. 40). Wij menen dat 'bevordering' hier niet aan de orde is.

drs. Ellen Giepmans, Directeur-bestuurder
mr. Esen Angay-Dincer, Specialist Casemanagement ISS
Sandra van Loon, Senior Specialist Beleid